

İlkokulda Okutulan Ders Kitaplarında Yaşlı Karakterinin Temsili Üzerine Bir Araştırma

A Research On The Representation Of The Elderly Character In Primary School Textbooks

Prof. Dr. Mustafa İNCE*
Hayriye SEVİNÇ TAN**

Özet

Bu makale, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında ilkokullarda (ilkokul birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar) okutulan ders kitaplarında yaşlı karakterlerinin nasıl yansıtıldığını incelemektedir. Bir çocuğun yaşama dair değer ve yargıların bilişsel olarak temel oluşturulduğu dönem ilköğretim sürecidir. Bu yaş grubu öğrencilerin eğitim gördüğü kitaplarda bulunan görsellerin ve resimlerin ait olduğu gruba karşı tutum ve yargıları şekillendirmektedir. Araştırmanın amacı; Türkiye'deki ilkokul ders kitaplarında bulunan yaşlı kişilerin resimlerle temsil ve tasvir edilmesinin ilkokul öğrencilerinin zihinlerinde oluşan yaşlı ve yaşlılığa dair algıyı incelemek ve bu algıyı değerlendirmektir. Yaşlı grubun, toplumun önemli bir kesimini teşkil etmesine karşın, eğitim materyallerinde bu gruba dair temsilin yeterli ve uygun şekilde olup olmadığı sorgulanmaktadır. Makalede, yaşlı karakterlerin kitaplarda nasıl temsil edildiği, hangi özelliklerle öne çıkarıldıkları, yaşlı bireylerin fiziksel görünüşleri ve toplumsal rollerinin nasıl ele alındığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada, yaşlı karakterlerin temsiline, öğrencilerin yaşlılara karşı tutumlarını ve empati düzeylerini nasıl etkileyebileceği de tartışılmaktadır. Çalışmamızda yaşlıların fiziksel özellikleri aktivite düzeyleri bulundukları mekânlara göre sağlık durumlarına göre incelenmesi sonucu genel olarak olumlu önyargılar oluşturacak şekilde resmedildiği görülmüştür.

* Karabük Üniversitesi, mustafaince@karabuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8058-1076

** Yüksek Lisans öğrencisi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, leylaucar16@gmail.com, ORCID ID:0009-0002-5216-1220

Yaşlılar genellikle dışarıda, sağlıklı bir duruşa sahip genellikle erkek karakterler bir iş alanında teknik işlerde görevli veya bir satıcı veya bir müdür olarak resmedilmiştir. Genelde bayan karakterler yarı yarıya evde ve dışarıda olarak temsil edilmiş. Bu da genelde anne olmalarından kaynaklı evin genel işlerine yürüten kişiye anne olarak toplumda kodlandığı için ders kitaplarında da bu şekilde resmedilmiş. Yaşlı karakterler genellikle sevecen ve olumlu bir yüz ifadesine sahiptirler, bu da çocuklarda yaşlılara karşı olumlu bir ön yargı oluşmasını sağlayacaktır ve bu çocuklar yaşlı gördüklerinde onlara gülümseyecek ve sevecenlikle yaklaşacağı düşünülmektedir. Yapılan görsellerdeki incelemelere göre yaşlılığın toplumda herhangi bir soruna neden olacak şekilde resmedilmemesi çocuklarda yaşlılığın toplumsal bir sorun olarak görülmemesine sağlamaktadır. Ayrıca hiçbir yaşlı huzurevinde resmedilmemiş çoğu ailesi ile birlikte torunları ile çocukları ile birlikte evde temsil edilmiştir.

Çalışma kapsamında, ilgili kitapların içerikleri incelenerek yaşlı karakterlerin çoğunlukla hangi derslere ait kitaplarda yer aldığı ve bu karakterlerin hikayelere/olaylara nasıl entegre edildiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, ilkokullarda okutulan kitaplarda yaşlı karakterlerin genellikle 'bilge', 'saygıdeğer' ve 'yardıma muhtaç' gibi kalıplaşmış rollerde temsil edildiği görülmüştür. Bununla birlikte, yaşlıların tecrübeli, kültürel mirasın taşıyıcısı, eğitimde ve yaşamda örnek alınan figürler olarak sunuldukları da gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, ders kitaplarında yaşlı, ilkokul, yaşlı temsili

Abstract

This article examines how elderly characters are reflected in textbooks taught in primary schools (from first to fourth grade) in the 2023-2024 academic year. The primary education period is the period when a child's values and judgments about life are cognitively formed. The visuals and pictures in the books in which students of this age group are educated shape their attitudes and judgments towards the group they belong to. The aim of the research is to examine the perception of the elderly and old age formed in the minds of primary school students by the representation and depiction of elderly people with pictures in primary school textbooks in Turkey and to evaluate this perception. Although the elderly group constitutes a significant segment of society, it is questioned whether the representation of this group in educational materials is sufficient and appropriate. The article attempts to analyze how elderly characters are represented in books, which characteristics they are highlighted with, and how the physical appearance and social roles of elderly individuals are addressed. In addition, the study discusses how the representation of elderly characters can affect students' attitudes towards the elderly and their empathy levels. In our study, it was seen that the physical characteristics and activity levels of the elderly were examined according to their health status according to the places they were located, and that they were generally depicted in a way that would create positive prejudices. The elderly were generally depicted outside, with a healthy stance, and generally male characters were depicted as

technical workers in a business area or as a salesperson or a manager. Female characters were generally represented as half at home and half outside. This is also because they are usually mothers, and since the person who handles the general affairs of the house is coded as a mother in society, they were depicted in this way in textbooks. Elderly characters usually have a loving and positive facial expression, which will create a positive prejudice against the elderly in children, and it is thought that these children will smile and approach them with affection when they see elderly people. According to the examinations of the visuals, the fact that old age is not depicted in a way that will cause any problems in society ensures that old age is not seen as a social problem in children. In addition, no elderly were depicted in a nursing home, most of them were represented at home with their families, grandchildren and children. Within the scope of the study, the contents of the relevant books were examined and an attempt was made to reveal which courses the elderly characters were mostly included in and how these characters were integrated into the stories/events. According to the findings obtained from the study, it was observed that in the books taught in primary schools, elderly characters were generally represented in stereotypical roles such as 'wise', 'respectable' and 'in need of help'. In addition, it was observed that the elderly were presented as experienced, carriers of cultural heritage, and exemplary figures in education and life.

Keywords: Old age, elderly in textbooks, primary school, representation of the elderly

Giriş

Bir çocuğun yaşama dair değer ve yargılarının bilişsel olarak temelinin oluştuğu dönem ilköğretim süreci olarak kabul görmektedir. Bu yaş grubundaki öğrencilerin eğitim gördüğü kitaplarda bulunan yazıların, resimlerin ve görsellerin, o öğrencilerin ait olduğu gruba ve topluma karşı tutum ve yargılarını şekillendirmektedir. Bu çalışma ile amaçlanan, Türkiye'deki ilkokul ders kitaplarında bulunan yaşlı kişilerin fotoğraflarla ve resimlerle temsil ve tasvir edilmesinin ilkokul öğrencilerinin zihinlerinde oluşabilecek yaşlı ve yaşlılığa dair algıyı incelemek ve bu muhtemel algıyı değerlendirmektir.

Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2023-2024 eğitim öğretim yılında Karabük Safranbolu'da bulunan ilkokullarda okutulmasına onay verilen 1 ve 4. sınıflardaki Türkçe, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Fen Bilimleri, Matematik, Müzik, İnsan Hakları ve Güvenliği ile Trafik ve Güvenliği ders kitapları olmak üzere 22 ders kitabı çalışmamızın evrenini oluşturmaktadır.

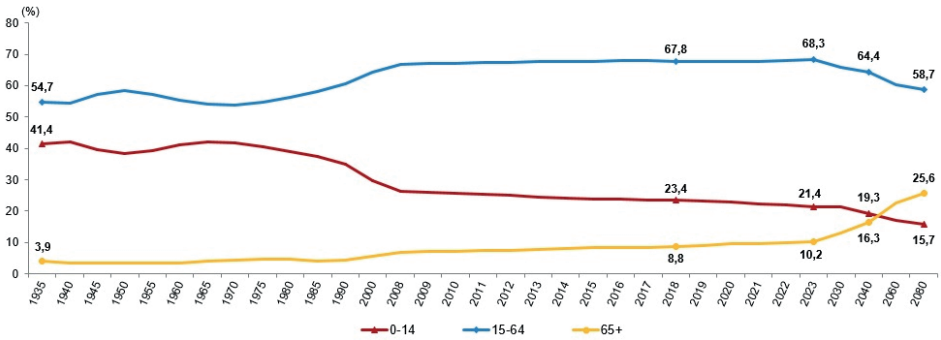
Çalışmamızda, yaşlıların fiziksel özellikleri, sağlık durumları, meslekleri, toplumsal rolleri, aktivite düzeyleri, gösterildikleri mekânlar, gibi hususlar dikkate alınarak inceleme yapılmıştır. İncelenme sonucu yaşlıların genel olarak olumlu yargılar oluşturacak şekilde resmedildiği görülmüştür. Yaşlılar genellikle dışarıda, sağlıklı bir duruşa sahip ve çoğunlukla erkek karakterler bir iş alanında, teknik işlerde görevli veya bir

satıcı ya da bir müdür (yönetici) olarak resmedilmiştir. Kadın karakterlerin ise yarı yarıya evde ve dışarıda bulunacak şekilde temsil edildiği görülmüştür. Bu da bize genelde anne olmalarından kaynaklı ve evin genel işlerini yürüten kişi olarak toplumda kodlandığı için ders kitaplarında da bu şekilde resmedildiğini göstermektedir. Yaşlı karakterlerin genellikle sevecen ve olumlu bir yüz ifadesine sahip olmasından dolayı çocuklarda yaşlılara karşı olumlu bir yargı oluşmasını sağlamaktadır.

Yaşlılık

Birleşmiş Milletler, genel geçer bir yaşlılık tanımı oluşturmak için 60 yaşını geçmiş bireylerin yaşlı olarak kabul edilmesi kararını almış ancak Afrika’da bulunan bazı bölgeler bu tanıma uymadığı için karar geçerliliğini yitirmiştir. Bunun yanında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sonraki yıllarda yaş gruplarına dayalı bir yaşlılık tanımında bulunmuştur. Bu tanıma göre; 65 ve üzeri yaşlardaki kişiler için “genç yaşlı” (65-74 yaşlar), “orta yaşlı” (75-84 yaşlar) ve “ileri yaşlı” (85 ve üzeri yaşlar) olmak üzere üç alt gruba ayrılmıştır. Günümüze ise DSÖ, toplumdaki yaş gruplamasını yeniden düzenleme gereği duymuştur. Yeni sınıflamaya göre ise “yaşlı” kavramı daha ileri yaşlar için kullanılmaya başlandı (UN,2023).

Türkiye İstatistik Kurumu’na göre Türkiye’de yaşlı nüfus sayısı 8 milyon 722 bin 806 kişidir. Yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus, 2018 yılında 7 milyon 186 bin 204 kişi iken son beş yılda %21,4 artarak 2023 yılında 8 milyon 722 bin 806 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2018 yılında %8,8 iken, 2023 yılında %10,2’ye yükseldi. Yaşlı nüfusun 2023 yılında %44,5’ini erkek nüfus, %55,5’ini kadın nüfus oluşturdu. Nüfus oranlarına göre yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2024).

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımları (1935-2000), TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2008-2023), TÜİK, 2018 Nüfus Projeksiyonları (2030-2080)

Yaşlılığa Toplumsal Bakış

Yaşlanma sürecini, tıbben hücrel fizyolojik moleküler doku ve organların zamanla onarım işleminin yavaşlaması olarak tarif etmek mümkün olmaktadır. Başka bir ifadeyle yaşlanma, hastalık olmaksızın da yaş ilerledikçe hücrelerin artık yenilenme ve onarımının yavaş yavaş azalmasıyla vücudun eskisinden daha yavaş onarılması ile

meydana gelmektedir (Ardahan, 2010:26). İnsanlar biyolojik psikolojik ve kronolojik yaş olmak üzere 3 yaş grubuna sahiptir ve bu 3 yaş birbirine paralel olarak devam etmemektedir. Bazı insanlar 50 yaşında olmasına rağmen 70 yaşında bir insanın eklem ve vücut özelliklerine sahip olabilmektedir. Bunun yanı sıra kendini gerçek yaşından daha genç hissedenler de olabilmektedir (Ardahan, 2010:26).

Doğurganlık oranının azalması ve yaşam kalitesinin artmasıyla birlikte yaşlı nüfusu da artması, toplum içerisinde yaşlılarla ilgili bazı önyargıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu önyargılar hem yaşlıları hem de gençleri etkilemekle birlikte sadece Türk toplumunda değil diğer toplumlarda da yaşlıların geçimsiz, hasta, çocuklarına engel olan, bağımlı, hatta toplumun sırtında bir yük olarak görülmesi gibi olumsuz bazı algıların oluşması dikkat çekmektedir (Özütürker, 2023:3). Yine de ülkemizde yaşlılara olan saygı ve kıymet dünyanın pek çok ülkesinden önde gelmektedir. Ülkemizde yapılan bir araştırmada üniversite öğrencilerinin yaşlılara ilişkin olumlu bir yaklaşım sergiledikleri belirlenmiştir (Altun ve Demirel, 2020). Yaşam devam ettiği sürece yaşlanmanın kaçınılmaz olması ve herkesin başına gelebilecek bir son olması nedeniyle insanlar bu hususta duyarlı davranabilmektedir (Dinçer vd., 2016:37). Yaşlılıkla ilgili sorunlar genelde maddi konularla temellendirilse de daha derine inildiğinde asıl sorunun kişilerin bağımsızlığın azalması, işe yaramıyormuş gibi hissetme ve yalnızlık gibi bazı ruhsal nedenlere odaklandığı anlaşılmaktadır (Aközer vd., 2011:112). Geleneksel toplumlarda yaşlıların deneyimleri değerli bulunurken modern toplumlarda yaşlı bireylere gereken önemin gösterilmediği görülmektedir. Yaşlıların teknolojiden uzak olduğu düşünülmeyle birlikte bunu kanıtlayan çok fazla bir veri bulunmamaktadır (Çataloğlu, 2018:32). Dünya nüfusundaki yaşlıların artması nedeniyle genç nüfusun üzerine çok fazla çalışma yükü bineceği düşünülmektedir. Yeni Dünya sisteminde yaşlıların da çalışma hayatına dâhil edilmesi bu kaygıyı giderebileceği gibi yaşlı insanların hayata daha fazla tutunmalarına da vesile olabilmektedir. Yaşlıların daha konforlu, aktif ve sağlıklı bir yaşam sürmesi için, kuşaklar arası yardımlaşma ve dayanışma, aktif yaşlanma ile eğitim ve sağlık teknolojilerine uyum sağlamaları yönünde çalışmalar yapılması önem arz etmektedir (Zıplar, 2015:189). Yaşlılık döneminde ruh sağlığının korunması da önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenden dolayı yaşlıların daha çok dine bağlandıkları gözlenmektedir (Koç, 2002:300). Yaşlı kişilerin, yaşlılığı getirdiği kimi olumsuz etkileri bertaraf etmek için dine biraz daha sarılmak ve dindar olarak nitelenebilecek birtakım girişimlerde bulunmak suretiyle kendilerini daha rahat hissettiklerini görülmektedir (Şentepe, 2015:200).

Nüfus yapısının değişmesi ile tabii ki gelişmiş ülkelerin yaşlılığa bakış açıları da değişmiş yaşlı bakımı, yaşlıların sosyal güvenlikleri, yaşlıların çalışma şartları tekrar düzenlenmiş ve toplumdaki yaşlı algısını değiştirmek için çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Kuruoğlu ve Salman, 2017:4). Yaşlı bireylerin toplumda sosyalleşmelerine sağlayacak aktivitelerin düzenlenmesi, yaşlı bireylerin toplumda ve göz önünde aktif bir şekilde olması, yalnız yaşayan yaşlıların sosyalleşmesi için bazı çalışmaların yapılması gençlerin onları toplum içinde görmesi olumsuz algıların ortadan kalkmasına olanak sağlayabilecektir (Tereci vd., 2016:112).

Ders Kitaplarının İşlevi

Yaşlılık algısını değiştirebilmek ve toplumsal dışlanmayı ortadan kaldırmak için ilk çocukluk yıllarının başlayarak aktif yaşamın hayati önemine dikkat çekilmesi kritik bir önem üstlenmektedir. İlk eğitim yıllarından başlayarak sağlıklı ve aktif bir yaşam için çeşitli eğitim programları hazırlanmalı ve gerekli düzenlemelerin yapılması oldukça önem arz etmektedir (Çunkuş vd.,2019:66). Çocukların yaşlı bireylerle ilgili kalıplaşmış yargılarının oluşmasında hem toplumsal hem de gelişimsel etkileri var olabilmektedir. Bu nedenden dolayı çocukların zihinlerinde olumlu kalıp yargılar oluşturmak ve oluşan olumsuz yargıları değiştirmek için eğitim ortamlarının ve eğitim materyallerinin bu doğrultuda şekillendirilmesi hayati bir önem arz etmektedir (Doğanay ve Erhan, 2023:4).

Ders kitabının değişik tanımları bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliğinde “Her tür derecedeki yaygın ve örgün eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış basılı eser” olarak tanımlanmaktadır (Hali, 2014:160). Ders kitapları belli sınıf düzeylerinde hazırlanıp öğrenciler için tasarlanmaktadır öğretim programına uyumlu bir ders kitabı temel kazanımları hedeflediği konuları sistemli bir şekilde ele alıp öğrencilere dersin hedef ve kazanımları doğrultusunda yetiştirmeye odaklanmış kaynaklar arasında bulunmaktadır (Avcı ve Faiz, 2018:2).

Eğitim programlarının genel amaçları Türk Milli Eğitim sistemi içerisinde yer almaktadır. Genel amaçlar Türkiye’deki bütün okulların bu okullarda okutulan derslerin amaçlarına bazı değerler de yer almaktadır. Yaşlılara saygı da bizim değerlerimiz arasında olduğu için ders kitaplarında yer almalı ve daha fazla yer verilmesi çok önemli bir yere sahip bulunmaktadır (Candan ve Ergen 2014:140).

Ders kitapları öğrencilerin çok kolay ve elinin altında rahatlıkla ulaşabileceği bilgi kaynaklarıdır. Öğrencileri nitelikli bir şekilde yetiştirmek için ders kitaplarından yararlanılmaktadır. Eğitimin önemli değerlerinden olan ders kitapları, kendi içinde anlamlı ve tutarlı bir bütünlük oluşturularak konunun uzmanları tarafından geliştirilmektedir (Yüksel ve Taneri, 2020:188). Ülkemizde okullarda okutulan her ders kitabı değerlerin aktarımında önemli bir yere sahiptir ve aynı zamanda değerlerin eğitim ve öğretiminden sorumlu bulunmaktadır. Bu sorumluluğu yerine getiren önemli unsurlardan biri de ders kitaplarıdır (Çapoğlu ve Okur, 2015:100).

Ders kitaplarında kullanılan metin içerikleri, görsel ve renk tasarımları; öğrencilerin dikkatini çekme, öğrenmeyi destekleme ve bilgiyi kalıcı hale getirme açısından önemli bir rol oynamaktadır. Tasarımlar yapılırken genellikle öğrenciler üzerindeki psikolojik etkileri dikkate alınarak düzenleme yapılmaktadır. Özellikle görseller öğrenme sürecinde çok etkili olmaktadır. Görseller tek başına veya metinle birlikte kullanılabilir ve öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Hatta yazılı metinle kullanılması öğrenmeyi daha da etkili kılmaktadır. Görsel materyallerin yazılı materyallere göre daha etkileyici olduğu söylenebilmektedir (Şahin, 2014:32). Ders kitaplarındaki metinler ortak değerlerin önemsenmesi noktasında çok değerli bir yere sahip bulunmaktadır. Görseller ve metinler öğrencilerde farkındalık oluşturma açısından da çok önemli bir rol oynamaktadır. Ders kitapları açık veya örtülü bir şekilde çocuklara bazı değerleri sunabilmektedir (Kayhan, 2022:3).

Müfredatın öğrencilere verilmesinde en önemli kaynaklar arasında ders kitapları yerini korumaktadır. Her ne kadar başka kaynaklar kullanılsa da ders içeriği hakkında en temel bilgiler ders kitaplarında bulunmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri de o ülkedeki tüm bölgedeki çocukların ortak erişimi ders kitapları olduğu için ortak bir kültür e sahip bir nesil yetiştirmek için ders kitapları önem arz etmektedir (Doğan ve Torun, 2018:112).

Amaç

Bu çalışmanın amacı, yaşlı kişilerin/karakterlerin, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ilkökul ders kitaplarında nasıl temsil edildiği, hangi özelliklerle öne çıkarıldıkları, yaşlı bireylerin fiziksel görünüşleri ve toplumsal rollerinin nasıl ele alındığını analiz etmeye çalışmaktır. Doküman analizi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, yaşlı karakterlerin temsiline, öğrencilerin yaşlılara karşı tutumlarını ve empati düzeylerini nasıl etkileyebileceği de tartışılmaktadır. Çalışma kapsamında, ilgili ders kitaplarının içerikleri incelenerek yaşlı karakterlerin çoğunlukla hangi derslere ait kitaplarda yer aldığı ve bu karakterlerin hikayelere/olaylara nasıl entegre edildiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırma soruları

Araştırma çerçevesinde aşağıda yer alan soruların yanıtları bulunmaya çalışılacaktır;

1. İlkokul ders kitaplarında yaşlı karakterler genel olarak olumlu mu veya olumsuz mu yansıtılmıştır?
2. Ders kitaplarındaki yaşlıların cinsiyet durumları oranı nasıldır?
3. Ders kitaplarındaki yaşlı karakterlerin fiziksel özellikleri nasıl tasvir edilmiştir?
4. Ders kitaplarındaki resimlerde görsellerde yaşlıların sağlık durumu nasıl tasvir edilmiştir?
5. Ders kitaplarındaki yaşlı görsellerindeki kişilerin fiziksel aktiviteleri nasıl tasvir edilmiştir?

Araştırmanın Önemi

Çocukluk döneminde kazanılan kalıp ve önyargılar yetişkin olduğunda insanların yaşam tarzlarını ve hayata bakış açılarını etkilemektedir. Bu kalıp yargıları yönlendirmede aile ve eğitim çok etkili olmaktadır. Eğitimin ilk yıllarında kullanılan müfredat ve ders kitapları kalıp yargıların oluşmasında kritik bir öneme sahiptir. Yaşlılarla ilgili ön yargılar çocukluk yıllarında oluşabilmekte, özellikle okudukları ders kitaplarında ve okudukları hikâye kitaplarındaki yaşlı tasvirleri, görselleri ve yaşlılarla ilgili metinler çocukların ön yargılarını şekillendirmektedir. Bu nedenle, ilkökul döneminde çocuklara verilen eğitim materyallerinde yaşlıların ne şekilde sunulduğu,

orta ve uzun vadede o toplumda kişilerin yaşlılara bakışını etkileyeceğinden bu çalışmada elde edilecek veriler oldukça kritik bir öneme sahiptir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Yaşlıların ders kitaplarındaki görsellerdeki tasvirinin incelediği bu çalışmanın evrenini, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2023-2024 eğitim öğretim yılında Karabük Safranbolu'da bulunan ilkokullarda okutulmasına onay verilen 1 ve 4. sınıflardaki Türkçe, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Fen Bilimleri, Matematik, Müzik, İnsan Hakları ve Güvenliği ile Trafik ve Güvenliği ders kitapları olmak üzere 22 ders kitabı oluşturmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi bu çalışmamıza kullanılmıştır. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2005). Doküman analizi veya incelemesi tek başına bir araştırma yöntemi olabildiği gibi, diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olarak da işlev görebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırma kapsamına aldığımız kitaplar içerik analizi yöntemine göre, yaşlı, ihtiyar, dede, nine, babaanne, anneanne, kavramları incelenerek görseller tespit edilmiş ve yaşlı görselleri kontrol edilerek tablolar oluşturulup nicel veriler kodlanarak yorumlanmıştır.

Bulgular

Yaşlıların Kronolojik Yaş Durumu ve Cinsiyet

Araştırmamız doğrultusunda incelediğimiz kaynaklardaki 245 yaşlı karakterlerinin 171'i erkek 74'ü kadındır. Erkek karakter sayısı kadınların iki katından daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1: Yaşlı karakterlerinin cinsiyetleri

Değişken	Frekans	Yüzde
Kadın	74	30,20
Erkek	171	69,80
Toplam	245	100

Yaşlıların Aktivite Düzeyi

Yaşlı kişilerin ders kitaplarındaki temsil ve tasviri incelendiğinde en önemli unsurlardan biri de yaşlıların aktivite düzeyleridir. Toplam 245 karakterin aktivite düzeyleri Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2. Yaşlı Karakterlerin Aktivite Durumları

Değişken	Frekans Kadın	Yüzde	Frekans Erkek	Yüzde
Aktif	43	53	142	83
Aktif değil	25	33	20	11
Belirsiz	6	8	9	5
Toplam	74	100	171	100

Yaşlı kişilerin ders kitaplarındaki temsilleri incelendiğinde genel olarak yaşlıların aktif olarak gösterildiği anlaşılmıştır. 74 kadın karakterinin 43'ü aktif, 25'i aktif olmayan, 6'sı da belirsizdir. Yine yapılan analizde 171 erkeğin 142'si aktif, 20'si aktif olmayan, 9'unun ise belirsiz olduğu görülmüştür. Bu durumda önceki yapılan araştırmalara göre değerlendirildiğinde bu ders yılında okutulan kitapların yaşları daha aktif olarak temsil ettiği görülmüştür.

Yaşlıların Bulunduğu Mekân

Ders kitaplarında incelenen yaşlı görseller arasında yer alan 74 kadın karakterin 27 tanesi evde, 39 tanesi dışarıda, 8 tanesi de belirsiz olarak temsil edilmiştir. 171 erkek karakterin ise 26 tanesi evde, 134 tanesi dışarıda, 11 tanesi de belirsiz olarak tespit edilmiştir. Kadın karakterlerin neredeyse yarısının evde temsil edildiği görülmüştür. Erkek karakterler ise çoğunlukla dışarıda temsil edilmiş, çok az bir kısmı evde gösterilmiştir. Bu durum toplumsal kalıp yargılarımıza göre genelde kadınların evde, erkeklerin ise dışarıda bir yaşam içerisinde olduğu ve çok evde durmadıklarını göstermiştir.

Tablo 3. Yaşlı Karakterlerin Gösterildiği Mekânlar

Değişken	Frekans Kadın	Yüzde	Frekans Erkek	Yüzde
Evde	27	36.49	26	15.20
Dışarıda	39	52.70	134	78.36
Belirsiz	8	10.81	11	6.43
Toplam	74	100	171	100

Yaşlıların Sağlık Durumu

Ders kitaplarında yer alan yaşlı görsellerindeki sağlık durumları incelendiğinde yaşlıların çoğunluğunun sağlıklı olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Görseller incelendiğinde 74 kadın karakterin 71'inin sağlıklı 3'ünün sağlıksız olduğu gözlenmiştir. Yine erkek karakterlerinin 171'inin (tamamının) de sağlıklı olduğu gözlenmiştir. Bu durumda çocuklarımız zihninde oluşacak yaşlılığın hastalıkla bağdaştırılması hususunda bazı önyargıların önüne geçeceği düşünülmektedir.

Tablo 4: Yaşlı karakterlerin sağlık durumu

Değişken	Frekans Kadın	Yüzde	Frekans Erkek	Yüzde
Sağlıklı	71	95.95	171	100
Sağlıksız	3	4.05	-	-
Toplam	74	100	171	100

Yaşlıların Fiziksel Görünümü

İncelenen ders kitaplarında yaşlıların fiziksel görünümü öncelikle yüzü kırışıklık olarak incelenmiş 74 kadın yaşlının 41'inin yüzünün kırışık veya buruşuk olduğu, 18'inin yüzünde kırışıklık olmadığı 15'inin ise belirsiz olduğu tespit edilmiştir. Yine 171 erkek karakterin 71'inin yüzünün kırışık ve buruşuk olduğu, 64'ünün yüzünün kırışık veya buruşuk olmadığı, 36'sının belirsiz olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma baktığımızda yaşlıların yarısına yakınının yüzlerinin buruşuk veya kırışık olarak tasvir edildiği görülmüştür. Yine incelenen görsellerdeki 74 kadının 32'sinin dik bir duruşa sahip olduğu, 13'ünün kambur duruşa sahip olduğu, 29'unun da duruşunun belli olmadığı gözlemlenmiştir. Duruşunun belli olmamasının nedeni çoğu yerde oturmalarından kaynaklı duruşlarının tespit edilememesindendir. 171 erkeğin 116'sı dik bir duruşa sahip, 14'ünün kambur duruşa sahip olduğu, 41'inin ise duruşu belirsiz olarak gözlemlenmiştir. 171 erkek karakterin 100'ünün kırışmış sakal ve bıyığa sahip olduğu tespit edilmiştir. 74 kadın yaşlıdan 19'u gözlük, 8'i ise baston kullanmaktadır. 171 erkeğin 38'i gözlük, 12'si baston kullanmaktadır. Sayılara baktığımızda yaşlıların gözlükle tasvir edilme oranlarının baston ile tasvir edilme oranından fazla olduğu anlaşılmıştır. Genel dağılım dikkate alındığında, yaşlı bireylerin çoğunlukla gözlük ve baston gibi yaşlılık göstergeleri olmadan betimlendikleri söylenebilir.

Tablo 5: Yaşlıların fiziksel görünümü

Fiziki Görünüm	Frekans Kadın	Yüzde	Frekans Erkek	Yüzde
Yüzü kırışık /yüzü buruşuk	41	55.41	71	41.52
Yüzü buruşuk/yüzü kırışık değil	18	24.32	64	37.43
Belirsiz	15	20.27	36	21.05
Toplam	74	100	171	100
Dik duruş	32	43.24	116	67.84
Kambur duruş	13	17.57	14	8.19
Belirsiz duruş	29	39.19	41	23.98
Toplam	74	100	171	
Kırışmış sakal/ bıyık	-		100	58.48
Toplam			114	

Gözlük	19	25.68	38	22.22
Baston	8	10.81	12	7.02
Toplam	27	36.49	50	29.24

Yaşlıların Kıyafet Seçimi

Ders kitaplarında incelenen yaşlı karakterlerden 74 kadın karakterin 17'sinin elbise-yelek, 57'sinin bluz- etek-yelek giydiği tespit edilmiştir. Yine 74'ünün 45'i başörtüsü takmış, 9'u ise ev terliği giymiş şekilde resmedilmiştir. Bu durumda, kitaplarda kadınların genellikle elbise, yelek ve etekle temsil edildiği gözlemlenmiştir. Ancak toplumumuza baktığımızda pek çok kişinin (kadının) pantolon giymesine karşın bu durum ders kitaplarındaki görsellere yansıtılmamıştır. Baktığımızda 74 resmin 45 tanesi başörtülü olarak temsil edilmiş bu da genelde yaşlı insanların başörtü taktığı izlenimini oluşturmaktadır. Ev terliği çok az kullanılmış bu da yaşların çoğunun dışarıda olduğunu bizlere göstermektedir. Erkek karakterlerinin 17'si takım elbise, 131'i pantolon gömlek, 23'ü iş kıyafetiyle ve 9'u ise ev terliği ile resmedilmiştir. Yaşlı karakterlerin 15'inin şapka veya kasket taktığı gözlemlenmiş, şapka giyenlerin genel olarak tarlada çalışan veya takım elbise giymiş ya da iş kıyafeti ile resmedilen kişiler olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum bize, genelde erkek yaşlıların pantolon ve gömlek giydiğini göstermiştir. 23 yaşlının iş kıyafetiyle resmedilmesiyle, yaşlıların da aktif bir iş yaşamı içerisinde olduğunun gösterilmek istendiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte incelenen görsellerin hiçbirinde yaşlılar eşofmanla temsil edilmemiştir. Eşofmanla koşu yaparken veya spor yaparken temsil edilmemesi gözden geçirilmesi gereken önemli bir husus olarak değerlendirilebilir. Günümüze gençlerin pek çoğunun dışarıda eşofman veya spor kıyafetlerle dolaştığı göz önünde bulundurulduğunda, sanki yaşlılarla gençler arasında farklı bir yaklaşım olduğunun anlaşılması kuvvetle muhtemeldir.

Tablo 6: Yaşlıların Kıyafet Seçimi

Kıyafetler	Frekans Kadın	Yüzde	Frekans Erkek	Yüzde
Takım elbise	-	-	17	9.94
Eşofman	-	-	-	-
Elbise/yelek	17	22.97	-	-
Gömlek/pantolon/bluz/etek	57	77.03	131	77.78
Eşarp	45	60.81	-	-
Şapka/kasket	-	--	15	8.77
İş kıyafeti	-	-	23	13.45
Ev terliği	9	12.16	9	5.26
Toplam	74		171	

Yaşlıların Kişilik (Durum) Tanımı

Ders kitaplarında yaşlı karakter incelendiğinde yaşlıların çoğunun sevecen ve sempatik bir şekilde gösterildiği anlaşılmaktadır. Yaşlıların bu şekilde sevecen olarak resmedilmesi yaşlılığın korkulan, itici, antipatik olmadığını aksine sevecenliğin baskın olduğunun ön plana çıkarılması amaçlanmıştır. Bunun da çocukların önyargılarının kırılması açısından çok değerli bir kazanım olabileceğini belirtmek mümkündür.

Tablo 7: Yaşlıların Kişilik (Durum) Tablosu

Değişken	Frekans Kadın	Yüzde	Frekans Erkek	Yüzde
Sevecen/sempatik	56	75.68	129	75.44
Öfkeli	-	-	-	-
Yalnız	-	-	-	-
Çaresiz	1	1.35	3	1.75
Belirsiz	17	22.97	39	22.81
Toplam	74		171	100

Yaşlıların Yüz İfadesi

Kitaplarda resmedilen yaşlıların yüz ifadelerini incelediğimizde çoğu yaşlının olumlu bir yüz ifadesine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu durum bize, yine çocukların yaşlılarla ilgili algılarında, yaşlı kişilerin pozitif ve hayata güzel bakan insanlar olduğu yargısının oluşturulması amaçlanmıştır. Bu tercihin, yaşlıların sevimli, çocuklara güzel davranan, onlara sevgiyle yaklaşan kişiler olduğunun gösterilmesi açısından yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

Tablo 8: Yaşlıların Yüz İfadesi Tablosu

Değişken	Frekans Kadın	Yüzde	Frekans Erkek	Yüzde
Pozitif	51	68.92	140	81.87
Negatif	-	-	3	1.75
Belirsiz	23	31.08	28	16.37
Toplam	74	100	171	100

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Çalışmada 2024-2025 Eğitim Öğretim yılında ilkököl 1 sınıftan 4 sınıfa kadar okutulan ders kitaplarında tasvir edilen yaşlı karakterlerin görselleri ve resimleri incelenmiştir. Elde edilen veriler toplam 22 kitap taranarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmamız kapsamında yaşlılar, fiziksel özellikleri, aktivite düzeyleri, gösterildikleri mekânlar, sağlık durumları, giyim kuşamları, yüz ifadeleri gibi birçok açıdan ele alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. İncelemeler sonucunda, söz konusu ders kitaplarında yaşlı

karakterlerin genel olarak olumlu yargılar oluşturacak şekilde resmedildiği görülmüştür. Kitaplarda kadın olsun erkek olsun yaşlılar, genellikle dışarıda, sağlıklı bir duruşa sahip ve genellikle erkek karakterler bir iş alanında, teknik işlerde görevli veya bir satıcı ya da bir müdür olarak resmedilmiştir. Genelde kadın karakterler yarı yarıya evde ve dışarıda olarak temsil edilmiştir. Bu da genelde anne/nine olmalarından kaynaklı ve evin genel işlerine yürüten kişinin de anne/nine olarak toplumda kodlandığı için ders kitaplarında da bu şekilde resmedilmiştir. Yaşlı karakterler ilgili kaynaklarda genellikle pozitif, sevecen ve olumlu bir yüz ifadesine sahiptirler. Bu da çocuklarda yaşlılara karşı olumlu bir yargı oluşmasını sağlamaya yönelik olduğunu değerlendirmek mümkündür. Bu yaklaşımla, çocukların yaşlı kişileri gördüklerinde onlara gülümsemesi ve onlara sevecenlikle yaklaşması yönünde bir anlayışın yerleşmesine imkân sağlanmış olunmasının amaçlandığını söylemek mümkündür. Yapılan görsellerdeki incelemelere göre, yaşlılığın toplumda herhangi bir soruna neden olacak şekilde resmedilmemesi, çocuklarda yaşlılığın toplumsal bir sorun olarak görülmemesini sağlayabilecektir. Ayrıca hiçbir yaşlının huzurevinde resmedilmemekle birlikte çoğunun ailesi ile beraber, torunları ve çocukları ile birlikte evde temsil edilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarından şu çıkarımlara ulaşmak mümkündür;

- İlkokul ders kitaplarında yaşlılar genel itibarıyla, gençler gibi normal bir yaşam süren aktif olarak hayata katılan ve çoğunlukla sevecen yüz ifadeleri ile olumlu olarak resmedilmiştir.
- İncelenen resimlerde yaşlı kişilerin genellikle büyükanne, büyükbaba oldukları, torunları ile zaman geçirdikleri, yol gösterici olarak konumlandırıldığı ve aile birliğini sağlamada önemli bir yere sahip olduklarını gösterilmektedir.
- Ders kitaplarındaki yaşlı karakterlerin sağlıklı bir şekilde resmedilmesi, çocukların yaşlılara bakış açısını olumlu etkilemeye ve yaşlanınca da sağlıklı ve aktif bireyler olunabileceği bilgisini aktarmaya yönelik hazırlandığının göstergesidir.

Öneriler

Eğitim fertlere toplumsal değerleri öğretme ve toplumsal değerlere sahip çıkma başta olmak üzere kişileri geleceğe hazırlayan çalışmaların tümüdür. Buradan hareketle ilköğretim çağındaki çocukların tutum ve davranışlarının geliştirilmesi noktasında da ders kitapları yol gösterici bir niteliğe sahip bulunmaktadır. Bu çerçevede yaşlılık konusunda çocuklarda oluşacak olumlu yargılar, kültürümüzün devam edebilmesi ve toplumsal bütünlüğün sağlanması açısından oldukça büyük öneme sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle kendi değerlerini iyi tanıyan nesillerin yetişmesi, daha sağlıklı bir toplum inşası ve toplumsal bütünlüğün sağlanması adına ders kitaplarında yaşlı karakterlerin olumlu olarak temsil edilmesi son derece kritik bir öneme sahip bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen yaşlı karakterlerin genellikle teknik işlerde çalışması, ticaret yapması veya çiftçi olarak resmedilmesi çocukların meslek algısını etkileyebilir. Kitaplarda daha çok bilgi içeren meslek türleri örneğin doktorluk, öğretmenlik,

bilim insanlığı veya sanat icra eden vb. karakterlerin de yaşlıların yaptığı meslekler ya da çalışmalar olarak resmedilmesi, çocuklarda yaşlanınca da bilimle, sanatla, uğraşılabilirliği algısını oluşturma noktasında önemli bir rol oynamaktadır.

İncelenen kitaplardaki yaşlı erkek karakterlerin daha çok olması, toplumsal cinsiyet açısından eşitliğin sağlanmadığını göstermektedir. Fakat ülkemizde ve hatta dünya geneline bakıldığında erkek nüfus oranı ile kadın nüfus oranının eşit olduğu görülmekte, bu durumun ders kitaplarına da yansıtılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Kitaplarda genellikle yaşlı kadın karakterlerin evde olması özellikle kız öğrencilerin toplumsal rol algısını etkileyebilmektedir. O nedenle sadece kadın yaşlıların evde olduğu algısı oluşabilmektedir. Yaşlar resmedilirken kadın yaşlıların da toplumsal hayatın içinde aktif olarak yer alan, bir satıcı, bir öğretmen, bir doktor vb. karakterler şeklinde gösterilmesi çocukların bu algısını etkileyeceği düşünülmektedir.

Nihayetinde, öğrenmenin/algılamamanın en etkili olduğu erken ve ilk çocukluk dönemi dediğimiz ilköğretim çağındaki çocukların, toplumsal kültürü anlama, toplumsal değerlere sahip çıkma, yaşlılara saygı duyma konusunda davranış geliştirmesini sağlamak açısından ders kitapları önemli bir yere sahiptir. Eğitim müfredatı ve ders kitapları hazırlanırken gençlerin hangi değerlerle donatılmasını istiyorsak, nasıl bir bakış açısıyla şekillenmesini istiyorsak, karakterlerin de o şekilde resmedilmesi daha sağlıklı bir nesil yetişmesini sağlayacaktır. Bu nedenle kitaplar ve müfredatlar oluştururken bu hususun göze önüne bulundurulması önem arz etmektedir

Sonuç olarak, yaşlıların ders kitaplarındaki temsilinin, çocukların yaşlı bireylere karşı daha saygılı ve duyarlı bir yaklaşım geliştirmelerine katkı sağlayabileceği, ancak daha çeşitli ve derinlemesine karakter betimlemelerine yer verilmesi gerektiği önerilmektedir. Yaşlı karakterlerin sadece birer figür değil, sosyal hayatta aktif bireyler olarak betimlenmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Aközer, M., Nuhurat, C., & Say, Ş. (2011). *Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması*. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, XXVII,27:103-128. <https://doi.org/10.21560/spcd.73482>

Altun, A. ve Demirel, B. (2020). *Üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığıyla ilgili tutumları: Keskin MYO örneği*. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, IX,1:423-434.

Ardahan, Y. D. D. M. (2010). *Yaşlılık ve Huzurevi*. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, XX,20:25-32. <https://doi.org/10.21560/spcd.08548>

Candan, D. G., & Ergen, G. (2014). *3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi*. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,VII,1:134-161 <https://doi.org/10.12780/UUSBD283>

Çapoğlu, E., & Okur, A. (2015). *Ortaokul 8.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerde Yer Alan Değerler*. Sakarya University Journal of Education, V,3: 90-104. <https://doi.org/10.19126 /suje.53194>

Çataloğlu, S. (2018). *Yaşlılık, Değer ve Teknoloji*. Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi, I,1: 27-35. <https://doi.org/10.35235/uicd.434005>

Çunkuş, N., Taşdemir Yiğitoğlu, G., & Akbaş, E. (2019). *Yaşlılık ve Toplumsal Dışlanma*. Geriatrik Bilimler Dergisi, II,2:58-67.

Diñçer, Y., Usta, E., & Bulduk, S. (2016). *Üniversite Öğrencileri Gözüyle Yaşlılık Nasıl Algılanıyor?* Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, IX,1:26-38.

Doğan, Y., & Torun, F. (2018). *SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARI NEREYE DOĞRU GİDİYOR?* The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences,IV,2:111-125. <https://doi.org/10.34137/jilses.491670>

Doğanay, G., & Erhan, G. (2023). *İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Yaşlı Karakterlerin İncelenmesi*. Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi, VII,1:3-16.

Faiz, M., & Karasu Avcı, E. (2018). *4.ve 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları “Etkin Vatandaşlık” Öğrenme Alanında Yer Alan Becerilerin Ve Değerlerin İncelenmesi*. International Journal of New Approaches in Social Studies, II,1:1-21.

Hali, S. (2014). *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*. Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2014,3:158-166.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Yaslılar-2023-5371028/05/2024>

<https://www.dogrulukpayi.com/dogruluk-kontrolunu/unesco-nun-yaslilik-tanimi-bulunuyor-mu28/05/2024>

Kayhan, S. (2022). *Dezavantajlı grupların Türkçe ders kitaplarında temsili*. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (29):1-18. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1163989>

Koç, M. (2002). *Gelişim Psikolojisi Açısından Yaşlılık Döneminde Ruhsal Gelişim*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, I,12: 287-304.

Kuruoğlu, H., & Salman, S. (n.d.). *Medyada yaşlılık ve Türk sinemasında yaşlılık temsili*. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, II,3:1-23.

Özütürker, S., Özütürker, M., & Körmeçli, T. (2024). *İlköğretim Ders Kitaplarında Yaşlı Karakterlerinin Özellikleri ve İçerik Bakımından İncelenmesi*. Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi, VIII,2:316-336.

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). *Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi*. Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, IV(1):227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>

Soyuer, F., & Soyuer, A. (2008). *Yaşlılık ve Fiziksel Aktivite*. Journal of Turgut Ozal Medical Center, XV,3:219-224.

Şahin, M. (2014). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, XXIII,1:31-46.

Şentepe, A. (2015). *Yaşlılık Döneminde Dini Başaçıkma*. İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmalar Dergisi,IV,1:186-205. <https://doi.org/10.15869/itobiad.03791>

Taneri, A., & Yüksel, S. (2020). *Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Anahtar Yetkinlikler Açısından İncelenmesi*. Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, VI,2:185-209.

Tanman Zıplar, Ü. (2015). *Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık Hizmetleri*. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, VI,2:173-194.

Tereci, D., Turan, G., Kasa, N., Öncel, T., et al. (2016). *Yaşlılık Kavramına Bir Bakış*. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, XVI,1:84-116.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, M. (2012). *Bağlanma Kuramı Açısından Yaşlılık Dönemine Genel Bir Bakış*. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, XXX-VI,1:1-30.

Extended Abstract

This study examines how older people are represented visually and textually in primary school textbooks in Turkey. Textbooks are not only limited to the function of conveying information; they also function as cultural tools that construct values, social roles and identities. The primary education period in particular is a fundamental stage in which individuals' perceptions of the world, social roles and attitudes towards age are shaped. Therefore, the way older characters in textbooks are presented in terms of their formal characteristics, roles and contexts has the potential to directly influence children's perceptions of older people. In this context, the main aim of the study is to reveal what kind of representations older individuals are presented with and what kind of social messages these representations contain.

Document analysis method, one of the qualitative research designs, was used in the study. The analysis was conducted on a total of 22 textbooks approved by the Ministry of National Education at the 1st and 4th grade level, which were taught in public schools in Safranbolu district of Karabük province in the 2023-2024 academic year. These textbooks included Turkish, Life Science, Science, Mathematics, Social Studies, and Religious Culture textbooks. Data collection was based on key words such as “elderly”, “grandfather”, “granny”, “grandmother”, “old man” and “old woman”. Texts and visuals containing these concepts were analyzed in detail.

A total of 245 elderly characters were identified. Of these characters, 69.8% were male and 30.2% were female. This disproportionate distribution of gender representation shows that the concept of old age in textbooks is mostly presented through male figures. While male characters are often represented as active and socially contributing individuals in outdoor spaces, female characters are mostly represented in domestic spaces as caregivers, looking after grandchildren or cooking. This situation reveals that gender roles are reproduced through the representations of elderly individuals and traditional stereotypes of gender roles are reinforced in the minds of students.

When analyzed in terms of physical appearance, it is seen that a significant portion of the elderly characters are depicted as healthy and standing individuals. All 171 male characters and 71 out of 74 female characters are presented as individuals who do not have any health problems, generally stand upright, smile and interact socially. The use of tools associated with old age such as canes, glasses or wheelchairs is quite limited. This may make a positive contribution to prevent the association of old age with illness and weakness in the minds of children.

In terms of clothing choice, female characters are depicted in traditional clothing (headscarves, dresses, vests, skirts, etc.), while most male characters are represented in trousers and shirts, or business suits. The fact that none of the elderly characters wore tracksuits or sportswear points to the lack of contemporary representations of old age. This shows that older people are not associated with sports, art or modern social spaces.

In terms of spatial positioning, elderly male individuals are mostly depicted in outdoor spaces such as streets, schools, mosques and markets, while female characters are positioned in domestic environments. In the images featuring female characters, there

are mostly activities such as taking care of grandchildren, cooking or praying. Institutional spaces such as nursing homes are also not included; the vast majority of elderly characters are shown in family environment, with their grandchildren, as individuals with traditional values. These representations point to an approach that emphasizes the importance of family integrity and intergenerational bonds.

In terms of personality traits, most of the elderly characters are portrayed as smiling, caring, helpful, patient and wise individuals. These positive qualities may contribute to children's positive relationships with elderly individuals.

The representation of elderly people in textbooks affects not only individual perception but also cultural continuity. How students perceive elderly people can directly shape their behavior towards older people in society at a later age. Therefore, it is important to represent older adults not only in terms of their domestic roles but also in terms of their qualities such as productivity, social participation and intellectual contribution. Such an approach ensures that older individuals are perceived as active subjects in society rather than passive.

In addition, the inclusion of contemporary themes such as digital literacy, technological adaptation and lifelong learning in the textbooks is valuable in showing children that older adults are still connected to life. Today's older generations are not only witnesses of the past; they are also individuals who can keep up with the changing dynamics of today. In this context, making the diversity of ageing visible in educational materials will contribute to a more inclusive understanding at both individual and societal levels.

As a result, it is concluded that textbooks play an important role in shaping children's perceptions of the elderly; therefore, a more diverse, balanced and inclusive construction of elderly representations would contribute to social awareness.

Key words: Old age, elderly in textbooks, primary school, representation of the elderly

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile arasında mali çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Ethics Committee Permission

Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human and animal). The article belongs to the field of literature.

Deconfliction Statement

The author of the article declares that there is no conflict of financial interest between him and any institution, organization, person related to this study.

Support and Thanks

Support was not received from any institution or organization in the study.